



РОЗВИТОК МЕРЕЖІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Світлана ЛИТОВЧЕНКО, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, м. Київ, Україна; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0001-4667>; svetalitovchenko@ukr.net

У статті проаналізовано систему дошкільної підготовки дітей з порушеннями слуху, окреслено сучасний стан та існуючі проблеми у наданні корекційно-розвивального супроводу дітям дошкільного віку з порушеннями слуху; схарактеризовано перспективні новації розвитку спеціальних закладів освіти у межах освітніх реформ в Україні (за матеріалами обговорення із педагогами). Критеріями для аналізу визначено: зміст освіти (питання освітніх програм, доцільність створення спеціальних програм для дітей з порушеннями слуху, у чому має полягати специфіка), категорії особливих освітніх потреб вихованців / учнів (лише діти з порушеннями слуху, діти з іншими особливими потребами); рівень здобуття повної загальної середньої освіти: базова середня освіта, профільна середня освіта (для педагогів спеціальних шкіл, НРЦ); специфіка супроводу (особливості корекційно-розвивальної складової, перелік курсів, обов'язковість для всіх, особливості проведення корекційно-розвивальної роботи для вихованців / учнів різних вікових груп); власний критерій, важливий для оцінки змін (параметр, який учасники опитування обирали самостійно). Акцентовано на необхідності варіативності типового навчального плану та освітніх програм, диференціації змісту навчання, що враховує індивідуальні освітні потреби вихованців (учнів), можливості індивідуальної адаптації програми, визначення індивідуальної траєкторії розвитку та навчання. Фактично йдеться про «рівні підтримки» в освітньому процесі – підхід, який сьогодні активно розробляється для національної системи освіти дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: діти з порушеннями слуху, дошкільна освіта, перспективи розвитку спеціального закладу освіти.

Svitlana Lytovchenko, Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

The development of a network of preschool education institutions for children with hearing impairments

The article analyzes the system of preschool training of children with hearing impairments, outlines the current state and existing problems in providing correctional and developmental support to preschool children with hearing impairments; Perspective innovations in the development of special educational institutions within the framework of educational reforms in Ukraine are characterized (according to the materials of discussion with teachers). Criteria for analysis determine: the content of education (issues of educational programs, the feasibility of creating special programs for children with hearing impairments, what should be the specifics), categories of special educational needs of pupils / students (only children with hearing impairments, children with other special needs); the level of complete general secondary education: basic secondary education, specialized secondary education (for teachers of special schools,



NRC); specifics of support (features of correctional and developmental component, list of courses, compulsory for all, features of correctional and developmental work for pupils / students of different age groups); own criterion, important for assessing changes (a parameter that respondents chose themselves). Emphasis is placed on the need for variability of the standard curriculum and educational programs, differentiation of the content of education, taking into account the individual educational needs of pupils (students), the possibility of individual adaptation of the program. determining the individual trajectory of development and learning. In fact, we are talking about "levels of support" in the educational process - an approach that is currently being actively developed for the national education system for children with special educational needs.

Keywords: children, hearing impairment, preschool education, prospects for the development of a special educational institution.

Актуальність дослідження. Система дошкільної освіти дітей з порушеннями слуху є невід'ємною складовою національної системи освіти. Ця система формувалася поступово, змінювалася відповідно до:

– *сучасних міжнародних та вітчизняних підходів* (дитиноцентризм, цінність дитинства та співпраці з родиною, толерантність, недопущення дискримінації, повага до відмінностей та визнання їх нормою; пріоритет інтересів дитини («простір дружній до дитини», «дії в найкращих інтересах дитини»);

– *реформ в освіті дітей з особливими освітніми потребами* (інклюзивне навчання, врахування індивідуальних можливостей та потреб дитини, акцент на її сильні якості; гнучкість та варіативність послуг, пристосування (адаптація) освітнього середовища до дитини; міждисциплінарність тощо);

– *тенденцій / новацій щодо підтримки та супроводу дітей з порушеннями слуху* (рання діагностика, розвиток медичних та технічних засобів реабілітації, технологій слухомовленнєвого розвитку, бімодально-білінгвальне навчання тощо).

Відповідно до «Концепції розвитку дошкільної освіти в Україні» (2020) «дошкільна освіта – перша ланка системи безперервної освіти, що закладає підґрунтя розвитку особистості дитини, є передумовою її самореалізації в подальшому навчанні та розвитку впродовж життя.

Метою дошкільної освіти є забезпечення права дитини раннього віку (від одного до трьох років) та дошкільного віку (від трьох до шести-семи років) на якісне навчання, виховання та розвиток основними соціальними інститутами, що створює можливості для працевлаштування батьків та розвитку стало-го суспільства в цілому.

Основними інститутами виховання, навчання та розвитку дитини раннього та дошкільного віку є сім'я та заклади дошкільної освіти різних типів і форм власності.

Державна політика у цій сфері спрямовується на формування партнерства між цими інститутами, підвищення культури відповідального батьківства, забезпечення доступності та якості надання послуг дошкільної освіти, підвищення якості професійної діяльності педагогічних кадрів та забезпечення безпечного освітнього середовища у закладах дошкільної освіти.



В Україні за офіційною статистикою Міністерства освіти і науки України у 2020 р. (станом на 1 січня) заклади дошкільної освіти відвідували: 69,9 тис. дітей з особливими освітніми потребами, у т.ч. 9,0 тис. дітей із інвалідністю; 3,3 тис. дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; 22,2 тис. дітей, які потерпіли від наслідків Чорнобильської катастрофи. Загальна кількість дітей з особливими освітніми потребами в Україні становить понад 165 тис., серед яких значний відсоток діти з порушеннями слуху (за світовою статистикою приблизно 2-3 дітей з 1000 новонароджених мають порушення слуху).

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям нашої роботи є сучасні праці, присвячені освіті дітей з особливими освітніми потребами (Е. Данілавічюте, В. Засенко, А. Колупаєва, Т. Костенко, Л. Прохоренко, О. Чеботарьова; J. Deppeler, T. Loreman, R. Smith та ін. ([1], [2], [3], [5], [6]), організації безбар'єрного освітнього середовища (Л. Коваль, І. Горбенко, Т. Скрипник, О. Таранченко, О. Федоренко, Н. Ярмола та ін. ([2], [3], [5]), особливостям навчання та супроводу дітей з порушеннями слуху дошкільного віку (О. Дробот, В. Жук, В. Литвинова, О. Мартинчук, В. Шевченко; Л. Борщевська, Н. Засенко, Л. Лебедева, М. Шеремет, Р. Якубовська та ін. ([4], [7], [8])).

Мета статті – здійснити аналіз системи дошкільної освіти дітей з порушеннями слуху, визначити існуючі проблеми та перспективи розвитку спеціальних закладів освіти у межах освітніх реформ в Україні.

Використано **методи** теоретичного аналізу літературних джерел та результатів сучасних досліджень, репрезентованих в електронних наукових виданнях, включених до наукометричних баз даних Index Copernicus, Google Scholar, CrossRef, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та ін.; авторських тренінгів «Перспективи розвитку спеціального закладу освіти» (визначення та обговорення перспективних новацій розвитку спеціального закладу освіти у межах освітніх реформ в Україні), «Діти з порушеннями слуху: особливості засвоєння змісту освіти», методики «Відкритий мікрофон», «SWOT-аналіз», «Case study»; різнобічне вивчення оцінки провідними фахівцями (сурдопедагогами, логопеди, практичні психологи; сурдологи, аудіологи; члени громадських організацій; міжнародні експерти) та батьками дітей з порушеннями слуху стану і наявних проблем дошкільної освіти.

Результати дослідження. Аналіз сучасного стану проблеми дослідження дає змогу стверджувати, що *система дошкільної освіти дітей з порушеннями слуху в Україні охоплює:*

- заклади дошкільної освіти компенсуючого типу (*спеціальні* заклади дошкільної освіти);
- дошкільні відділення / підрозділи *спеціальних* закладів загальної середньої освіти (шкіл, навчально-реабілітаційних центрів);
- *спеціальні* групи для дітей з порушеннями слуху у закладах дошкільної освіти комбінованого типу;
- *інклюзивні* групи у закладах дошкільної освіти.

Поширеною останнім часом стає практика навчання дітей із незначним ступенем порушення слуху, адекватно слухопротезованих та дітей з кохлеарни-



ми імплантантами у логопедичних групах (*спеціальних* групах для дітей з порушеннями мовлення) закладів дошкільної освіти комбінованого типу.

Розвиток системи спеціальної освіти спрямований на подальшу модернізацію діючої мережі спеціальних закладів, розширення їх послуг та функцій, відкриття нових типів закладів, у яких надаватиметься комплексна допомога й підтримка дітям з порушеннями слуху з раннього віку, удосконалення роботи інклюзивних закладів.

Варто зазначити, що для сучасної сурдопедагогіки властиве співіснування різних підходів. Як зазначає В. Жук, керівник творчої групи з розроблення Програми розвитку дітей дошкільного віку зі зниженим слухом «*Стежки у світ*» (гриф МОН України від 12.04.2013 № 1/11-6942), «запровадження варіативності підходів, їх індивідуальний добір для кожної дитини у кожній життєвій (навчальній чи побутовій) ситуації є одним з напрямів осучаснення освіти дітей з порушеннями слуху. На зміну уніфікованому навчальному процесу приходить максимально індивідуалізований процес, зорієнтований на кожну конкретну дитину (обсяг матеріалу, спосіб його подачі та презентації знань, темп засвоєння, проміжні здобутки тощо). Такий підхід має бути закріплений у курикулі (програмах, навчальних планах, навчальних посібниках)».

З'ясування стану проблеми в освітній практиці передбачало експертне опитування фахівців, у якому взяли участь понад 350 респондентів. За результатами узагальнено ключові проблеми (недостатня системність у наданні послуг, необхідність втілення міжнародних підходів і кращого зарубіжного досвіду, доцільність упровадження різнорівневих програм розвитку, підвищення кваліфікації педагогів щодо сучасних технологій, необхідність матеріально-технічної модернізації закладів та ін.) та пропозиції учасників, які представлено таблиці (див. табл. 1).

Таблиця 1

Дошкільна освіта дітей з порушеннями слуху: основні проблеми та пропозиції (за результатами експертного опитування)

Основні проблеми	<ul style="list-style-type: none"> – не передбачено механізми реалізації нормативних документів; – необхідне профільне підвищення кваліфікації педагогів з проблем освіти дітей з порушеннями слуху, жестової мови (переважно загальнопедагогічна тематика курсів від закладів післядипломної освіти; не зараховуються сертифікати інших суб'єктів підвищення кваліфікації, зокрема за напрямом сурдопедагогіки, такі, що обрані педагогами); – протилежні запити від жестомовних родин (перша мова навчання для дитини жестова, вивчення словесного мовлення на основі жестової мови у формі природного жестового мовлення) та чуучих батьків (розвиток слухового сприймання та словесного мовлення, дотримання мовленнєвого середовища, стимулювання дитини до вербального спілкування), водночас жестомовні батьки наполягають на проведенні занять з розвитку мовлення та очікують достатнього рівня виключно як результат роботи педагогів;
Пропозиції	<ul style="list-style-type: none"> – гнучкість та варіативність в організації роботи, врахування потреб регіону (району, територіальної громади): які групи у ЗДО потрібні (спеціальні, інклюзивні; профіль), відкривати такі групи, змінювати профіль відповідно до потреб, залучати додаткових фахівців тощо;



- існування державних спеціальних закладів освіти (із широким спектром послуг та напрямів роботи; консолідація ресурсів та професіоналів), спеціальних груп при ЗДО компенсуючого типу (територіальна доступність);
- необхідна варіативність програм розвитку, диференціація змісту та методів навчання, що враховує індивідуальні освітні потреби дітей (різномірне завдання залежно від контингенту групи, індивідуальних потреб та інтересів окремих дітей, специфічних цілей заняття тощо);
- методичні поради, зокрема: «новий матеріал презентується/вивчається одночасно з використанням жестової та словесної мов», «складний/новий навчальний матеріал подається тією мовою, у якій дитина більш компетентна»; «варто добирати методи практичного застосування знань, дослідно-пошукової роботи, використання в реальному житті»;
- розвиток комунікативних навичок, слухового сприймання, мови та мовлення, а також дрібної та загальної моторики, когнітивної та емоційно-вольової сфери;
- корекційно-розвивальний, психолого-педагогічний, медико-реабілітаційний супровід; підтримка від різних фахівців (психолога, реабілітолога, логопеда, сурдопедагога тощо);
- комплексний корекційний супровід (можливість адаптації для дітей з тяжкими та комплексними порушеннями);
- надання корекційно-освітніх послуг відповідно до потреб дитини;
- розширення кола фахівців, які проводять заняття з дітьми певної категорії (приміром, дитина з порушеннями слуху може потребувати як занять з сурдопедагогом, так і логопедом; при визначенні необхідних послуг насамперед необхідно врахувати індивідуальні особливості розвитку);
- в межах концепції бімодально-білінгвального навчання актуалізується позиція, що «навчання дітей з порушеннями слуху по суті не є корекційним», що змінює підходи до організації освітнього середовища, процесів викладання та супроводу та ін.

Необхідність обговорення питань розвитку закладів спеціальної освіти та вироблення спільної позиції до їх вирішення зумовило доцільність розроблення та проведення *авторського тренінгу «Перспективи розвитку спеціального закладу освіти»*.

Метою тренінгу є визначення та обговорення перспективних новацій розвитку спеціального закладу освіти у межах освітніх реформ в Україні.

Завдання для груп учасників:

– описати спеціальний заклад освіти на прикладі свого садка або школи (найбільш прийнятний варіант) за такими параметрами:

1) зміст освіти (питання освітніх програм, доцільність створення спеціальних програм для дітей з порушеннями слуху, у чому має полягати специфіка);

2) категорії особливих освітніх потреб вихованців / учнів (лише діти з порушеннями слуху, діти з іншими особливими потребами);

3) рівень здобуття повної загальної середньої освіти: базова середня освіта, профільна середня освіта (для педагогів спеціальних шкіл, НРЦ);

4) специфіка супроводу (особливості корекційно-розвивальної складової, перелік курсів, обов'язковість для всіх, особливості проведення корекційно-розвивальної роботи для вихованців / учнів різних вікових груп);

5) визначити свій критерій, важливий для оцінки змін (останній параметр необхідно обрати самостійно);

– представити командну думку.

Час на виконання завдання – 20–30 хвилин.



Загальні правила тренінгу: некритичне сприйняття інших думок, свобода вираження ідей та думок, дотримання регламенту.

Представлений тренінг проведено в межах курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти та установ, що надають освітні послуги особам з особливими освітніми потребами, за освітньо-професійною програмою «Психолого-педагогічні технології в освіті дітей з особливими освітніми потребами» (Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, ліцензія МОН України серія АД №034572) на базі спеціальних закладів загальної середньої освіти Одеси (2018), Теробовлі (2019), Хмельницького (2020). У Хмельницькому учасниками тренінгу стали вчителі української жестової мови, члени Об'єднання нечуючих педагогів (ОНП). Загалом в групах працювало понад 100 педагогів (керівники закладів, педагоги дошкільних груп, учителі початкової, основної та старшої ланок школи, вчителі корекційних курсів (індивідуальної слухової роботи, музично-ритмічних занять), вихователі); високий рівень учасників заходу створив справжнє експертне середовище з питань освіти дітей з порушеннями слуху.

Відповідно до освітньо-професійної програми попередньо педагогам було презентовано теми «Сучасні вимоги до організації освітнього процесу для дітей з порушеннями слуху: відповідність нормативно-правовому забезпеченню, інноваційним психолого-педагогічним підходам, перспективи розвитку спеціальної освіти», «Організація освіти дітей з порушеннями слуху: комплексна оцінка в ІРЦ, взаємодія команди супроводу, критерії успішності» тощо.

У ході обговорення учасники висловили такі думки та пропозиції щодо *змісту освіти*: необхідна варіативність типового навчального плану та освітніх програм, диференціація змісту навчання, що враховує індивідуальні освітні потреби вихованців (учнів), «загальну освітню програму необхідно доопрацювати / удосконалити таким чином, щоб педагог мав можливість зважено адаптувати зміст, процес та результат навчання у групі / класі, де навчаються діти з порушеннями слуху: приміром мати 3-4 варіанти завдання різного рівня складності (для вихованців (учнів) без порушень інтелектуального розвитку; з порушеннями мовлення; порушеннями інтелектуального розвитку; розладами аутистичного спектру тощо)»; різнорівневі завдання залежно від контингенту вихованців (учнів) групи / класу, індивідуальних потреб та інтересів окремих дітей, специфічних цілей заняття / уроку тощо; розподіл дітей на різноманітні групи. Фактично йдеться про «рівні підтримки» в освітньому процесі – підхід, який сьогодні активно розробляється для національної системи освіти дітей з особливими освітніми потребами.

Акцентувалося на можливості індивідуальної адаптації програми відповідно до можливостей та потреб вихованця (учня); визначення індивідуальної траєкторії розвитку та навчання; «діти з порушенням слуху навчаються за індивідуально адаптованими загальними програмами; навчання дітей, що мають порушення слуху та інтелектуального розвитку, організовується на основі спеціальних програм».



Були висловлені слушні методичні поради, зокрема: «вчителі-предметники мають тематично узгоджувати навчальний матеріал в межах одного класу», «новий матеріал презентується / вивчається одночасно з використанням жестової та словесної мов», «складний / новий навчальний матеріал подається тією мовою, у якій дитина більш компетентна»; «варто добирати методи практичного застосування знань, використання в реальному житті». Щодо гнучкості у розподілі кількості годин: «у школі збільшення годин на вивчення математики, української мови за рахунок зменшення уроків музики», «збільшення годин на вивчення предметів мовного циклу», «роль української жестової мови (УЖМ) у забезпеченні міжпредметних зв'язків суттєва, доцільно збільшити кількість годин на вивчення УЖМ», «збільшити години трудового навчання в старших класах, передбачити професійно орієнтоване навчання за затребуваними сучасними професіями, практику, екскурсії на підприємства»; «можливість профільного навчання».

Серед *категорій особливих освітніх потреб* вихованців (учнів) спеціальних закладів: потреби, зумовлені особливостями психофізичного розвитку (порушеннями слуху, інтелектуального розвитку, тяжкими порушеннями мовлення, комплексними порушеннями розвитку); особливостями розвитку внаслідок впливу соціального середовища (діти, що перебувають у складних життєвих обставинах, педагогічно занедбані), «діти, яким необхідна спеціальна корекційна допомога». Натомість висловлювалися думки щодо збереження однієї категорії (діти глухі та зі зниженим слухом; без тяжких інтелектуальних порушень).

У контексті обговорення питання *рівня загальної середньої освіти*, що забезпечує заклад, думки були однотайні: «рівень освіти має відповідати можливостям та здібностям учня»; «організація профільної освіти, що значно розширює перспективи продовження навчання після школи».

Важливі позиції напрацьовані учасниками щодо *супроводження* учнів: корекційно-розвивальний, психолого-педагогічний, медико-реабілітаційний супровід; підтримка від різних фахівців (психолога, реабілітолога, логопеда, сурдопедагога тощо); комплексний корекційний супровід (можливість адаптації для дітей з тяжкими та комплексними порушеннями); надання корекційно-освітніх послуг відповідно до потреб дитини.

У цьому контексті варто звернути увагу на два аспекти. По-перше, на часі розширення кола фахівців, які проводять заняття з дітьми певної категорії (приміром, дитина з порушеннями слуху може потребувати як занять з сурдопедагогом, так і логопедом; при визначенні необхідних послуг насамперед необхідно врахувати індивідуальні особливості розвитку). По-друге, в межах соціокультурного підходу, впровадження концепції бімодально-білінгвального навчання актуалізується позиція, що «навчання учнів з порушеннями слуху по суті не є корекційним», що змінює підходи до організації освітнього середовища, процесів викладання та супроводу.

На думку учасників тренінгу перспективними критеріями розвитку їхнього закладу також є:

- підвищення фахового рівня педагогів, їхній безперервний професійний розвиток (самовдосконалення), впровадження курсів підвищення кваліфікації для



вчителів та вихователів із урахуванням змін в сучасній освіті, зокрема курсів жестової мови; зменшення паперової документації;

– покращення матеріально-технічної бази, впровадження інноваційних технологій в освітній процес (пристрої звукопідсилення, слухові апарати, підібрані відповідно до індивідуальних потреб дитини, допоміжні (аудіо) пристрої; ІТ-технології: проектори, інтерактивні дошки, сучасна комп'ютерна техніка), залучення фахівців та педагогів до модернізації матеріально-технічної бази закладу; забезпечення необхідними підручниками, посібниками та іншими ресурсами, зокрема й електронними.

Було окреслено й зміни, важливі для всієї системи освіти дітей з порушеннями слуху. На часі рання діагностика та втручання, наступність у структурі освітніх послуг: дошкільна освіта, початкова освіта (з підготовчим / ресурсним класом за потреби), базова освіта з адаптованими програмами, старша ланка з можливістю вибору навчальних предметів (профільна освіта), професійна освіта в межах школи та НРЦ з урахуванням особливостей розвитку і можливостей учнів; різні форми здобуття освіти (дистанційна, очна, заочна); адаптація дітей до життя; акцент на ціннісні орієнтири («щоб у житті та закладі діти були щасливі»).

Зважаючи на практичний досвід доцільними є певні зміни / доповнення до існуючих моделей дошкільної освіти дітей з порушеннями слуху. Так для спеціальних закладів, які мають значний досвід та традиції, активно впроваджують новації. Перспективним є розширення послуг, зокрема:

– окрім сурдопедагога та практичного психолога, супровід здійснюватиме також *логопед* (у передшкільний період (старший дошкільний вік), за запитом батьків), *корекційний педагог* (для дітей із затримкою чи порушеннями інтелектуального розвитку, згідно з рекомендаціями ІРЦ; підтримка корекційного педагога є важливою з огляду на положення, що дітям, які мають сенсорні порушення (слуху, зору) та порушення інтелектуального розвитку рекомендоване навчання у закладах, які спеціалізуються на навчанні дітей із відповідним сенсорним порушенням (діти з порушенням слуху та інтелекту навчаються у спеціальних закладах для дітей з порушеннями слуху); йдеться про спеціальну форму навчання, в інклюзивних закладах педагоги орієнтуються виключно на індивідуальні можливості та потреби). Адміністрація може приймати рішення щодо введення додаткових посад. Це передбачає зміни до чинних нормативних документів;

– уведення посади асистента вихователя, якщо ІРЦ визнає таку потребу як в інклюзивних, так і спеціальних умовах навчання; можливість підтримки асистента дитини; реалізація індивідуальної освітньої траєкторії (зміст освіти, перелік додаткових послуг, обладнання та матеріалів тощо);

– створення відділення раннього втручання / консультативного пункту тощо, що передбачає додаткові посади фахівців, які будуть виконувати певні функції: проводити консультації для батьків, заняття із дітьми раннього віку, актуальним є корекційно-розвивальний супровід дітей, які навчаються в інклюзивних закладах.

Враховуючи вже власний досвід, було використано інші інтерактивні методи проведення обговорень: «*Відкритий мікрофон*» (кожен учасник має можливість



висловити власну позицію щодо запропонованого питання – організація освітнього процесу в умовах карантину: виклики сьогодення; впровадження НУШ: що вдалося; вдосконалення курикулуму (плани, програми, підручники): запити практиків; доцільні зміни у структурі, функціях спеціальної школи (розширення категорій дітей з ООП та переліку фахівців, супровід сімей у системі раннього втручання та дітей, які навчаються в інклюзивних закладах, консультування педагогів; зміни у нормативних документах); взаємодія з ІРЦ: нагальні питання та ін.), *SWOT-аналіз*, «*Case study*» (*кейс-стаді*), *тренінг* «*Діти з порушеннями слуху: особливості засвоєння змісту освіти*» (труднощі опанування програмного змісту, причини труднощів, шляхи подолання) тощо.

Варто відзначити, що види роботи, які передбачають цілеспрямоване обговорення важливих аспектів організації освітнього процесу сприяють популяризації наукових досліджень в галузі сурдопедагогіки, залученню до наукових розвідок педагогів-практиків, поширенню інноваційних напрацювань в практику, обміну досвідом науковців та освітян, генерації ефективних стратегій розвитку спеціальних закладів освіти в Україні.

Критерії до вибору закладу, на базі якого проводиться дослідження: високий рівень організації освітнього процесу, про що свідчить досягнення вихованців (учнів) закладу, а також наявність значного педагогічного потенціалу, досвіду реалізації інноваційних проєктів, розуміння значущості справи освіти дітей з особливими потребами.

Питання модернізації спеціальних закладів освіти наразі неодноразово обговорювалося на заходах за організації та участі співробітників відділу освіти дітей з порушеннями слуху Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України та педагогів-практиків. Зокрема, у ході майстер-класу «Трансформація навчального закладу: як це зробити», який проходив в межах III Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології (2017, Київ), було представлено досвід реалізації інноваційних напрямів діяльності закладів, обговорено перспективні «траєкторії руху» в сучасній освітній системі, презентовано унікальні ідеї, практичні напрацювання. Захід викликав зацікавленість багатьох педагогів, оскільки проводився за участі керівників успішних і сучасних спеціальних закладів, яким є чим поділитися: Багатопрофільного навчально-реабілітаційного ресурсно-методичного центру корекційної роботи та інклюзивного навчання м. Дніпро, Черкаського навчально-реабілітаційного центру «Країна добра», Чернівецької спеціальної загальноосвітньої школи № 2, Чернівецького обласного навчально-реабілітаційного центру № 1. Ці заклади, маючи серйозні досягнення, продовжують розвиватися, враховують сучасні зміни, актуальні підходи до освіти дітей з особливими освітніми потребами. Тема заходу і сьогодні на часі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження дають підстави зробити наступні висновки: аналіз психолого-педагогічної літератури, нормативно-правових документів свідчить про актуальність проблеми дошкільної освіти дітей з порушеннями слуху; доцільним є удосконалення організації, змісту, методів та методик навчання та супроводу дітей з порушен-



нями слуху, внесення змін та доповнень до нормативних документів, розроблення відповідного навчально-методичного забезпечення. Важливим є подальший розвиток освітнього середовища шляхом реалізації технологій підтримки, комунікації, безбар'єрності, професійного співробітництва, максимального використання потенціалу сім'ї, залучення фахівців інклюзивно-ресурсних центрів на різних етапах корекційно-розвивального супроводу дитини з порушеннями слуху.

Результати представленого обговорення, думки та пропозиції педагогів враховані у подальшій роботі відділу освіти дітей з порушеннями слуху Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Актуалізуються дослідження перспектив розвитку спеціальних закладів освіти за участі батьків, представників закладів професійної та вищої освіти, які приймають на навчання учнів з порушеннями слуху, інших стейкхолдерів (учнів та випускників, роботодавців, членів громадських організацій тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Засенко, В., Прохоренко, Л. (2019). Освіта «особливих» дітей: стратегія розвитку. Рідна школа, № 3-4, с. 48-52, 2019.
2. Колупаєва, А., Таранченко О. (2019). Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків, Україна: «Ранок»
3. Засенко, В., Колупаєва, А., Таранченко, О. (2016). Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, В. Кремень, ред. Київ, Україна: Педагогічна думка, С. 68-77.
4. Таранченко, О., Федоренко, О. (2015). Концепція розвитку системи освіти дітей із порушеннями слуху в Україні. Особлива дитина: навчання і виховання, №1, С. 27-33
5. Данілавічюте, Е. (2018). Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. Особлива дитина: навчання і виховання, №3 (87), С. 7-18
6. Loreman, T., McGhie-Richmond, D., Kolupaieva, A, Taranchenko, O. et al (2016). A Canada-Ukraine collaborative initiative for inclusive education in Ukraine. Participant perspectives. School Effectiveness and School Improvement, 27(1), p. 24-44.
7. Таранченко, О., Литовченко, С., Федоренко, О., Шевченко, В., Жук, В., Литвинова, В. (2018). Освіта дітей з порушеннями слуху: сучасні тенденції та технології: навч.-метод. посіб. К.: «Наша друкарня»
8. Кульбіда, С. В. та ін. (2019). Навчання дітей із порушеннями слуху. Харків: Ранок.
9. Литовченко, С. В. (2020). Дистанційне навчання дітей з порушеннями слуху: рекомендації учасникам команди супроводу. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал. Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. №3-4, С. 97-98.
10. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти дітей з особливими освітніми потребами (1994). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Zasenka, V. and Prokhorenko, L. (2019). Education of «special» children: a development strategy. Ridna shkola, № 3-4, P. 48-52 (in Ukrainian)



2. *Kolupaieva, A. and Taranchenko, O.* (2019). Teaching children with special education needs in an inclusive environment, Kharkiv, Ukraine: «Ranok» (in Ukrainian)
3. *Zasenko, V., Kolupaieva, A. and Taranchenko, O.* (2016). Education for children with special needs: from institutionalization to inclusion. National Report on the Status and Prospects of Education Development in Ukraine, V. Kremen, red. Kyiv, Ukraine: Pedahohichna dumka, P. 68-77. (in Ukrainian)
4. *Taranchenko, O. and Fedorenko, O.* (2015). Concept of development of education system for children with hearing impairment in Ukraine. *Osoblyva dytyna: navchanni i vykhovannia*, №1, p. 27-33 (in Ukrainian)
5. *Danilavichutie, E.* (2018). Children with special educational needs in an inclusive environment. *Osoblyva dytyna: navchanni i vykhovannia*, №3 (87), P. 7-18 (in Ukrainian)
6. *Loreman, T., McGhie-Richmond, D., Kolupaieva, A., Taranchenko, O.* et al. (2016). A Canada-Ukraine collaborative initiative for inclusive education in Ukraine: Participant perspectives. *School Effectiveness and School Improvement*, 27(1), p. 24-44 (in English)
7. *Taranchenko O., Lytovchenko, S., Fedorenko, O., Shevchenko, V., Zhuk, V., Lytovnova, V.* (2018). *Osvita ditei z porushenniamy slukhu: suchasni tendentsii ta tekhnolohii: navch.-metod. posib. K.: «Nasha drukarnia»*
8. *Kul'bida, S. V.* etc. (2019). Teaching children with hearing impairments. Kharkiv: Ranok.
9. *Lytovchenko, S. V.* (2020). Dystantsiine navchannia ditei z porushenniamy slukhu: rekomendatsii uchasykam komandy suprovodu, *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii: nauk. zhurnal : Vyd-vo SumDPU imeni A.S.Makarenka*, №3-4 (97-98).
10. The Salamanca Statement on Principles, Policies and Practices in Special Needs Education and Framework for Action on Special Needs Education) (1994). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text.